

Nr 452.

Godkänd av första kammaren den 18 juni 1920.
Godkänd av andra kammaren den 18 juni 1920.

*Riksdagens skrivelse till Konungen angående utgivande av
billiga folkupplagor av vissa författares skrifter.*

(Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 26.)
(Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16.)

Till Konungen.

Inom riksdagen har gjorts framställning i syfte att utredning måtte komma till stånd rörande de ekonomiska och litterära möjligheterna att med det snaraste genom statsmakternas medverkan i form av anslag eller på annat sätt utge billiga folkupplagor av de främsta svenska och till svenska översatta utländska klassiska författares samlade skrifter samt att därefter för riksdagen måtte framläggas det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I anledning av förevarande motion har Svenska modersmålsläraresföreningens arbetsutskott på eget initiativ inkommit med yttrande i ärendet, vilket yttrande finnes bilagt vederbörande utskotts utlåtande i ämnet.

I lagen om äganderätt till litterära verk den 10 augusti 1877 stadgas, att litterärt verk av författare, som avlidit före lagens tillkomst, skulle bliva förre ägarens tillhörighet intill utgången av 1927, under det äganderätten till verk av författare, som avlede efter lagens ikraftträdande, skulle tillhöra rättsinnehavaren intill utgången av femtionde året efter författarens död. Enligt bestämmelsen i § 32 av lagen om litterär ägande-

rätt den 30 maj 1919 gjordes *beträffande redan avlidna författare* ingen ändring i detta förhållande. Däremot stadgades, att äganderätten till litterärt verk av författare, *som avlede efter ingången av år 1920*, skall upphöra med utgången av trettionde året efter författarens död.

Formellt sett finnes sålunda intet enda litterärt verk, som ännu är allmän egendom, vilket förhållande fortgår intill utgången av 1927. I verkligheten torde det dock vara så, att en eller annan äldre författares verk äro fria i anledning därav, att ingen numera kan styrka sin äganderätt till desamma.

Av en inom vederbörandes riksdagsutskott upprättad bilaga till dess betänkande i ämnet framgår, *dels* vilka bokförläggarfirmer och enskilda personer som i stort sett äro ägare till de författares verk, vilka åtminstone i första rummet kunde komma ifråga till utgivning i billiga folkupplagor, *dels ock* i vad mån avsedda verk äro tillgängliga i bokhandeln.

Motionären har framhållit, att våra klassiska författares verk borde vara hela samhällets egendom samt att de borde vårdas och nyttjas som allas gemensamma kulturarv.

I detta yttrande kan riksdagen till fullo instämma, och den senare tidens lagstiftning har ju också inriktats på att skapa ett sådant förhållande, fast den givetvis därvid måst intill en viss gräns trygga en författare och hans efterlevande vid deras rätt att liksom varje annan njuta frukterna av ett ofta under stora försakelser och efter långvarigt och tråget arbete åstadkommet verk, liksom den ock måst taga hänsyn till tidigare under då givna förutsättningar träffade överenskommelser.

I motionen talar motionären om det motstånd, som av den privata förlagsverksamheten skulle komma att resas mot hans förslag. Det torde vara så långt ifrån, att utgivandet av äldre författares verk medför vinst, att det snarare i regel torde vara förenat med betydande ekonomisk uppoffring på grund av den ringa läskrets dessa verk kunna påräkna. Motionären anför själv fakta, som utgöra stöd för detta påstående, då han påvisar, att ett flertal av våra äldre författares verk ej finnas tillgängliga i bokhandeln. Med säkerhet kan ju förutsättas, att, om utgivandet av dessa verk vore ett lukrativt företag, skulle våra bokförläggare ej försumma att förskaffa sig denna vinning. Chefen för den förlagsfirma, som har äganderätten till de flesta av våra litterära författares alster, har ock med styrka framhållit, att det med nuvarande pappers- och tryckningskostnader är förenat med betydande ekonomisk risk för ett förlag att utgiva äldre verk, varför han med stor tillfredsställelse hälsade det förslag, som av motionären framförts. Men han uttalade tillika den meningen, att, när dessa verk en

gång bleve fria, komme den ekonomiska risken för den enskilda förläggaren att ytterligare ökas, enär då tillkomme jämväl möjligheten av konkurrens beträffande samma verk, varigenom det kan bliva omöjligt att försälja en med avsevärd kostnad utgiven upplaga.

Av det anförda torde framgå, att man knappast kan förvänta att genom privat initiativ få den av motionären påvisade bristen på klassisk litteratur avhjälpt, åtminstone beträffande äldre författare. Snarare torde man kunna befara, att denna brist skall ytterligare ökas. Ett statsingripande torde därför förr eller senare bliva nödvändigt, om något avsevärt skall i berörda avseende kunna vinnas.

Då uppstår frågan, om denna angelägenhet är av den vikt, att staten bör för densamma vidkännas de ekonomiska uppoffringar, som därmed helt visst bliva förenade. Enligt riksdagens uppfattning är detta förhållandet. Det är otvivelaktigt så, att våra svenska klassiska författares skrifter icke stå att erhålla i den omfattning och till det pris, som kunde göra dem tillgängliga för en större allmänhet. Vad detta betyder för vår folkbildning torde utan vidare vara klart för envar. Det gäller ju här icke blott skönlitteratur utan även skrifter av annan art. Vårt inskränkta språkområde gör det omöjligt att åstadkomma ändring i detta förhållande utan ett kraftigt stöd från statens sida, och borde detta sträcka sig även till våra nyare författare.

Svenska modersmåslärareföreningens arbetsutskott har framhållit vikten jämväl därav, att de upplagor, som eventuellt komma att utgivas med understöd av staten eller genom statens försorg, i fråga om textbehandling bliva mönstergilla eller åtminstone klanderfria, vilket knappast kan vinnas, om icke redaktionen anförtros åt fackmän på området, vilka inse betydelsen av, att en författares verk får gå till eftervärlden i oförvanskad form.

Riksdagen delar denna mening och vill tillika framhålla önskvärdheten av, att dessa verk förses med nödiga kommentarer samt med korta biografiska uppgifter om författarna.

I detta sammanhang vill riksdagen erinra om det för något antal år sedan stiftade *Svenska Vitterhetssamfundet*, vilket satt såsom sin uppgift att med nödiga kommentarer och i en med hänsyn till textbehandling mönstergill form utgiva nya upplagor av våra äldre klassiska författares verk. Visserligen betinga dessa upplagor genom sin synnerligen gedigna utstyrsel ett så högt pris, att de ej kunna nå en större allmänhet, men det vore ju tänkbart, att samfundet jämnsides med dessa dyrare upplagor kunde utgiva billiga folkupplagor, om tillräckligt understöd för ändamålet

beviljades. Åtminstone borde de genom samfundets försorg av kunniga språkmän redigerade texterna jämte kommentarer kunna förvärvas för det syfte, varom här är fråga.

Den enda framkomliga vägen att realisera motionärens tanke synes eljest under nuvarande förhållanden vara att träffa avtal med våra bokförlag att med bidrag av statsmedel utgiva folkupplagor av här i fråga varande litteratur, varvid borde krävas förutom texttrohet någorlunda tillfredsställande typografisk utstyrsel.

At någon därför lämplig institution, exempelvis Svenska akademien, folkbildningsförbundet eller förutnämnda vitterhetssamfundet, borde uppdragas att ordna de frågor av olika slag, som måste uppstå i samband med ett sådant företag, såsom frågorna om formerna för avtalen, vilka författares verk, som skulle komma i fråga, om samlingsverk eller lämpligt urval skulle utgivis o. s. v.

Givetvis måste man vid ett sådant företag börja helt blygsamt med de författare och litterära alster, som kunde påräkna större spridning för att sedan, i mån som erfarenhet vunnits och smaken för denna litteratur odlats, fortsätta i raskare tempo på den inslagna vägen. Ett spörsmål i andra hand bleve då även, huruvida översättningar av andra länders främsta författare skulle på samma sätt göras tillgängliga för den stora allmänheten.

Det väckta förslaget synes riksdagen så betydelsefullt, att möjligheten av dess realiserande borde närmare undersökas, och torde detta lämpligen kunna ske i samband med den utredning av frågan om det frivilliga folkbildningsarbetet, som riksdagen redan beslutat.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta utreda de ekonomiska och litterära möjligheterna att med det snaraste genom statsmakternas medverkan i form av anslag eller på annat sätt utge billiga folkupplagor av de främsta svenska och till svenska översatta utländska klassiska författares skrifter samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 18 juni 1920.

Med undersåtlig vördnad.
